

Risaletü'n-Nûriyye: Tasavvufa yöneltilen eleştirilere Akşemseddin'in cevaplarını yeniden düşünmek

Muhammed Ali Yıldız*

Özet

Bu makale, Fatih Sultan Mehmet'in hocası Akşemseddin'in meşhur bir eseri olan *Risaletü'n-Nûriyye* adlı eserinin içeriğiyle ilgilidir. *Risaletü'n-Nûriyye*, Akşemseddin'in sûfilere yöneltilen eleştirileri cevapladığı bir eserdir. Akşemseddin, bu eserinde sûfilere yöneltilen eleştirileri ayetler, hadisler ve önde gelen din âlimlerinin görüşleri eşliğinde cevaplamıştır. Bu makalede, sûfilere yapılan yirmi bir farklı konudaki eleştiriye, Akşemseddin'in verdiği cevaplar incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Akşemseddin, sûfi, eleştiri, âyet, hadis

Risaletü'n-Nûriyye: Rethinking Akşemseddin's answers to the criticism directed against sufism

Abstract

This article is about the contents of *Risaletü'n-Nûriyye*, a prominent work of Akşemseddin who is the master of the Fatih Sultan Mehmet, the conquerer of İstanbul. *Risaletü'n-Nûriyye* is a work that Akşemseddin responded the critics directed to sûfis. In this work, Akşemseddin responded the critics directed to sûfis in a company with Quranic verses, hadiths and the views of leading religious scholars. This article dwells on the answers that Akşemseddin gave to critics brought to sûfis in twenty-one different fields.

Keywords: Akşemseddin, sûfi, critic, Quranic verse, hadith

Giriş

Akşemseddin Şam'da h.792/m.1389–1390 doğmuş bir Allah dostudur (Cebecioğlu, 2001: 78). Bazı eserler Akşemseddin'in Osmancık doğumlu olduğunu iddia etmektedir (Çankaya, 2003: 5). Akşemseddin'in *Şakayık*'ta ismi, Akşemseddin Muhammed bin Hamza olarak kaydedilmiştir (Taşköprülüzade, ty: 138). Bazı kaynaklarda ise Akşemseddin'in ismi Mehmet olarak zikredilmektedir (Lamii, ty: 680). Enîsî, *Menakıb-ı Akşemseddin* adlı eserinde Akşemseddin'in yaptığı riyazetin fazlalığından yüzü ve sakalı beyazladığı için ayrıca zamanında beyaz elbise giyme alışkanlığı yaygın olduğu için kendisine "Akşemseddin" lakabının verildiğini söylemektedir (Enîsî, ty: 8b). Akşemseddin'in babasının ismi Hamza'dır. Hamzatü'ş Şamî ya da Şeyh Şerafüddin Hamza adıyla da anılmaktadır (Vassaf, 2006: 450). Akşemseddin'in soyu birinci halife Hz. Ebu Bekir'e dayanmaktadır. Bu husustaki kaynakların verdiği bilgiyi (Hacı Hilmi, 1979: 499b) doğrulayan ayrıca elde bir tarikat icazetnamesi vardır (Kaçalın, 1994: 17). Akşemseddin'in soyu yedi erkek çocuğu sayesinde günümüze kadar gelmiştir (Çelik, 2011: 94). Akşemseddin İstanbul'un fethinde büyük rol oynamış ünlü bir sûfidir. Fatih Sultan Mehmet'in hocalığına, mürşidi Hacı Bayram Velî'nin tavsiyesi ile II. Murat tarafından daha beşikte iken tayin edilmiştir. Akşemseddin'in beşikten yetiştirdiği Fatih

---

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: alimyildiz1@hotmail.com

Sultan Mehmet, İstanbul'u fethetmeyi başarmıştır. İstanbul'un fethinden sonra tasavvuf yoluna girmek istemiş fakat hocası Akşemseddin tarafından bu talebi kabul edilmemiştir (Karadeniz, 1964: 256). Akşemseddin, İstanbul'un fethinden sonra Göynük'e yerleşmiş ve ölene kadar takipçilerini terbiye ve tedris işleri ile meşgul olmuştur. Akşemseddin vefa etmeden önce çocuklarını ve müridlerini bir araya toplamış ve onlara vasiyette bulunmuştur. Orada bulunanlarla helalleşip vedalaştıktan sonra Yasin Suresini okumaya başlamış, sonra sünnet üzere sağ tarafına yatıp elini sağ yanağına koyarak ruhunu Allah'a teslim etmiştir (Cebecioğlu, 1995: 400). Akşemseddin'in vefat tarihi h.863/m.1459 senesinin 5 Cumâdi'l âhiresidir (Ayvansarâyî, 1375: 3a). Kabri de Göynük'te kendi yaptırdığı mescidin yanı başındadır (Cebecioğlu, 2001: 86).

Akşemseddin, çocuklarına dünyalık bir miras bırakmamış fakat ilim, irfan ve fazilet konusunda çocuklarına adetâ büyük bir hazine hediye etmiştir. Akşemseddin'e ait; bir ocak, bir değirmen, Gölözü Ovası'nda bir takım tarlaların bulunduğu ve bu tarlaların vakfedildiği yönünde rivayetler vardır (Karaman, 1992: 68). Gölözü Ovası'ndaki Yorgi Çiftliği diye bilinen bir arazinin Sultan II. Murat tarafından Akşemseddin'e tahsis edildiği belirtilmektedir. Akşemseddin kendisine tahsis edilen bu araziye evladiyet şartları çerçevesinde vakfetmiştir. Bu vakıf arazisi sırasıyla Sadullah, Fazlullah, Emrullah, Mehmed ve Nasrullah tarafından himaye edilmiştir. Akşemseddin, Göynük kent merkezinde de iki değirmen vakfetmiştir (Çelik, 2011: 152). Akşemseddin ömrü boyunca sayısız esere imza atmış üretken bir sûfi olmuştur. Bu makalede içeriğini incelemeye çalıştığımız *Risâlet'ün-Nûriyye* adlı eseri Akşemseddin'in genç yaşlarında kaleme aldığı bir eseridir. Kitap formatında ortaya koyduğu ilk çalışması olarak da kabul edilebilir. Bu yönüyle önemli bir çalışmadır. Bu açıklamalardan sonra *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserin içeriğini incelemeye geçelim.

Akşemseddin'in Risâletü'n-Nûriyye adlı eserine genel bir bakış

Risâletü'n-Nûriyye'nin yazılış sebebi

Akşemseddin, bu eserini sûfilere yöneltilen haksız eleştirileri cevaplamak amacı ile yazmıştır. Yaşadığı devirde şöhreti çok yaygınlaşan ve bu sebeple hakkında bazı dedikodular çıkarılan Hacı Bayram ve dervişlerini savunma maksadıyla yazılmış olan bu eser, öncelikle tasavvuf karşıtlarının iddialarını ele alır. Mesela, aba giyerler, şeyhleri elinden hırka giyerler, dülbentli, dülbentsiz taç giyerler, beylerin ihsanını kabul ederler, heyecana gelip haykırırlar, halka halinde zikrederler, kesintisiz oruç tutarlar, halvete girerler, çile çıkarırlar, abdest alırken başkalarından yardım isterler, kara ayakkabı giyerler vs. (Akşemseddin, ty: 4b-5a) Bu ve benzeri eleştirileri teker teker ele alan Akşemseddin, bunları delilleriyle cevaplandırmaya çalışır.

Risâletü'n-Nûriyye'nin yazılış tarihi

Kaynaklarda eserin yazılış tarihi ile bir bilgi bulunmamaktadır. Akşemseddin eserine hazırlık tarihini şöyle ifade ediyor; "...itikaf halinde olduğum sebt gününün sabahı önünde şaban ayınının 25. gün ve tarih-i hicretin 838'inde şöyle gördüm..." (Akşemseddin, ty: 97a) Akşemseddin'in bu beyanından, eseri 27 Mart 1437 yılında yazma hazırlığına başladığı anlaşılmaktadır. Yine Akşemseddin, *Risâletü'n-Nûriyye* adlı

eserinde "...bu yıl, tarih-i hicrette sekizyüzkırk bir yıldır-h./841-" (Akşemseddin, ty: 48b) demektedir. Bu tarihe bakılırsa, *Risâletü'n-Nûriyye*'nin h.841/m.1437-1438 yıllarında Hacı Bayram'ın vefatından dokuz sene sonra tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Akşemseddin'in Risâletü'n-Nûriyye adlı eserinin incelenmesi

Akşemseddin'in bu eserini incelemeye geçmeden önce, ifade etmemiz gereken birkaç hulus olduğunu söylemeliyiz. Akşemseddin'in hayatı, çocukları, İstanbul'un fethindeki rolü gibi konularda faydalanabileceğimiz birçok eser, makale, kaynak bulunmasına rağmen, eserleriyle ilgili az sayıda esere rastladık. Bu nedenle, çok etraflı bir çalışma ortaya çıkarmamız mümkün olmadı. Bu eseri tahlil ederken, ilk olarak baş vurduğumuz kaynak eser Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Kitaplığında kayıtlı olan *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserdir. Arapça kaleme alınmış olan bu eser, Akşemseddin'in kardeşi Hacı Ali tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bu çalışmamızda en çok başvurduğumuz ikinci kaynak eser ise; Ali İhsan Yurt'un 1972'de kaleme aldığı; *Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri* adlı eseridir. Bu eser Akşemseddin'in hayatı ile ilgili bilgiler vermekle birlikte, *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserini de Arapça orijinal metni ve Akşemseddin'in kardeşi Hacı Ali'nin Osmanlıca tercümesi ile birlikte vermiştir. Ayrıca Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınlarından 1994 basım tarihi ile çıkan Ali İhsan Yurt'un eserine düzeltme ve eklemeler yaparak yayına sunan Mustafa Kaçalin'in *Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri* adlı eserinden de bir hayli istifade ettiğimizi ifade etmeliyiz.

Sûfilerin eleştirildikleri hususlar

Akşemseddin *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserini, tasavvuf ehline yapılan bid'at davranışlar içinde olma eleştirisini bertaraf etmek amacıyla yazmıştır (Yurd, 1972: 144). Bu eleştirileri, Akşemseddin'in *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserinden bir alıntı yaparak orijinal ifadeleri ile incelemeye çalışalım.

Sûfiler eski yamalı veyahud karadonlar giyerler. Ve giydiklerinin eteklerini ve yenlerini kısacık ederler. Ve yahud aba giyerler. Hırkalarını şeyhleri elinden giyerler. Şeyhler elin alıp, bey'at edip tövbe kırlar. Dahi beylerin atâların kabul ederler. Dahi, bir arada okurlar ilâhî şiirleri; *Kur'an* ile Meclislerde veyahud mescidlerde, Daha, demlenüp haykırırlar, dahi 'kerkez, taçları gibi büyük ve uzun ve geygi' ki; ana 'Tac' derler Kâh dülbend ile dülbendsiz giyerler. Dilerler halkdan akça ve filori kendüler borcu için, veyahud başkaları borcu için, dahi, ellerine asa dayanurlar ve dahi Kara ayakkabı giyerler. Ve dahi gündüzün oruç tutub, gece oruçların açmayub ulaştırı oruç tutarlar . Dahi, Allah'ı zikrederler katı katı halkalarda. Ve dahi halvete girüp çile çıkarırlar. Yardım talep ederler bir başka kişiden abdest alırken. Ve dahi derler; 'Hak Teâlâ' düşde görülür. Dahi derler; Hazret-i Risalet Mi'rac gecesi Allah'ı zâhir gözüyle gördü. Ve dahi derler ki: Bizim zamanımız sofuları dürlü dürlü envara; dahi ziyade nesnelere muttali olurlar (Akşemseddin, ty: 6a-6b-7a-7b).

Yapılan bu alıntıdan da anlaşılıyor ki, sûfiler bazı hususlarda, bid'at ile uğraştıkları gerekçesi ile eleştirilmektedir. Şimdi biz sûfilerin eleştirildikleri bu hususları maddeler halinde sıralayalım. Eski ve yamalı kara giysiler giyerler. Eteklerini ve yenlerini kısaltırlarlar. Aba giyerler. Şeyhlerinin elinden hırka giyerler. Bir şeyhe bi'at edip el alıp tövbe ederler. Topluca *Kur'an* okurlar. Beylerin hediyelerini kabul ederler. *Kur'an*'la birlikte şiir de okurlar. Cezbelenirler. Taç giyerler. Halktan kendileri ve başkaları için yardım toplarlar. Asa taşırılar. Siyah renkli ayakkabı giyerler. Kesintisiz oruç tutarlar. Topluca zikrederler. Halvete girerler. Çile çıkarırlar. Abdest alırken

başkasından yardım isterler. Allah'ın rüyada görülebileceğini düşünürler. Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allah'ı baş gözü ile gördüğünü savunurlar.

Sûfilere yapılan itirazların ayetler ve hadisler ışığında cevaplanması

Akşemseddin eserinin bu bölümüne şu ifadelerle başlamıştır: “Bu mezkûrâtın bazıları sünnettir, ve bazıları büyük şeyhlerin hasen gördükleri işlerdir. Ve bazıları zevkiyyâtdır ki bu âlimler kendüleri tattılar. Bildiler ki ol güzel nesnelere hakdır ve Allah'tandır şeytandan veya nefis kibelinden değildir” (Akşemseddin, ty: 8a). Akşemseddin'e göre, sûfilerin eleştirildikleri bu haller şeytandan ve nefisten gelen haller değildir. Bu davranışlar önde gelen sûfilerin uygun görüp bizzat kendilerinin de uyguladığı hak davranışlardır. Akşemseddin bu durumu delillendirmek için bu eserinde sık sık ayet, hadis ve önde gelen âlimlerden alıntılar yapmaktadır. Şimdi, sûfilere yapılan bu itirazlara Akşemseddin'in verdiği cevapları tek tek görmeye çalışalım.

Sûfilerin aba¹ giymesiyle ilgili itirazlara cevap

Akşemseddin ilk olarak *Kur'an-ı Kerim*'den delil getirerek bu eleştiriye cevap vermektedir. Bu hususa şu ifadeyi kullanmaktadır. “...Libâs-ı takva abadır. Zühd ehli iri giysiler giyerler”² (Akşemseddin, ty: 9b). Sûfilerin aba giymesiyle ilgili yapılan itirazlara Akşemseddin *Risâletü'n-Nûriyye*'de, bir hadis rivayeti ile şöyle cevap vermektedir; “...Hadiste geldi kim; ‘Her kimin tonu yufka oldu; dini yufka oldu. Yünden veyahud kıldan giysi giymek Peygamberler yoludur. Tevazu nişanıdır. Aba giymek, yünden ve kıldan giyinmek sevgülüdür Allah'a”³(Akşemseddin, ty: 9a). Akşemseddin'in bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, aba giymekle eleştirilen sûfilerin ince giysi giyme korkusundan hareketle kalın aba giyerek Hz. Muhammed'in isteği doğrultusunda hareket etmeye çalışmaktadırlar. Akşemseddin aba giyen peygamberlerden de eserinin bu bölümünde sırasıyla şöyle bahsetmiştir. “...Evvel aba giyen Nuh Peygamberden sonra Süleyman Peygamberdir. Miskinlere benzemek için Süleyman'dan önce Nuh, Adem, Şit vesair enbiya giydiler” (Akşemseddin, ty: 9b). Akşemseddin, peygamberlerin fakirlere benzemek maksadıyla aba giydiklerini, bu sebeple aba giymenin eleştirilecek bir davranış olmadığını bu örnekle göstermektedir. *Risâletü'n-Nûriyye* adlı eserinin bu bölümünde Akşemseddin, başka bir hadis rivayetine dayanarak sûfilere yapılan itirazları bertaraf etmeye çalışmıştır. “...Aba giyin, dahi karnınızın yarısında yeyin. Yani tamam doymasın ki; böyle etmek peygamberlikten bir bahistir”⁴ (Akşemseddin, ty: 9b). Yine eserinde Akşemseddin, Hz. Muhammed'e atfen şöyle bir rivayete yer vermektedir:

Hz. Risalet Fâtıma'nın üzerine girdi. Şol haldekim; ol Fâtıma un tartardı. El değirmeni ile üstünde deve çullarından kilim vardı. Hz. Risalet vaktâkim Fatıma'yı gördü ağladı. Ağladığından sonra Hz. Risalet dedi. – Ya Fatıma, dünya acısını iç! Ahiret hoşluğu için. İyi

¹Aba: Dövme yünden yapılmış olan kumaş ve bu kumaştan yapılmış olan hırka ve uzun üstlük. Komisyon, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 1.

²“Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva Allah'a karşı gelmekten sakınma elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu giysiler, Allah'ın rahmetinin alametlerindedir. Belki öğüt alırlar diye onları insanlara verdik.” Araf, 7/26

³Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

⁴Ebu Davut/ Libas, 22.

amellerin ulusu ve iyisi karnı aç olmaktır, nefsin horluğu yün giymektir⁵ (Akşemseddin, ty: 24b-25a).

Akşemseddin yine başka bir hadis alıntısı ile düşüncesi daha fazla kuvvetlendirme yoluna gitmektedir. "...Gönlünüzü nurlandırın, yünden giysi giymek ile ol yünden giysi dünyada horluktur. Ahirette nurdur. Sakının dininizi ifsat etmekten; halkın övmesi ve senası sebebiyle"⁶ (Akşemseddin, ty: 24b-25a). İlk olarak *Kur'an'ı Kerim*'den yaptığı ayet alıntısı ile Akşemseddin bu başlık altında sûfilerin aba giymelerine yapılan eleştirilerin doğru olmadığını ifade etmektedir. Daha sonra ise aba giymenin son Peygamber Hz. Muhammed başta olmak üzere tüm peygamberlerin ortak sünneti olduğunu vurgulayarak düşüncesini kuvvetlendirmiştir. Bu sebeplerden dolayı Akşemseddin'e göre sûfilerin aba giymesi ile ilgili eleştiriler yersizdir.

Sûfilerin giysilerinin uçlarını kısaltmalarına yapılan itirazlara cevap

Akşemseddin, sûfilerin kibire ve gösterişe kaçmamak için giysilerinin uçlarını kısalttığını düşünmektedir. Bu düşüncesini şu ifadeler ile dile getirerek konuyu ele almaya başlamaktadır.

Mü'min giysisini iki topuğundan yukarı iki inciğinin yarısına dek kaldıra kim, mü'minin giymekliği budur. Ve dahi giysinün iki topukda hakkı yoktur. Dahi mü'min giysisini sürümeye; sallanmaktan ve tekebbürlükten ötürü kim; geysiyi sürümek kibirdendir. Mütekebbire Allah Teâlâ nazar eylemez kıyamet gününde (Akşemseddin, ty: 9b-10a).

Akşemseddin bu düşüncesini desteklemek amacıyla eserinde bir hadis alıntısı yapmaktadır. "Mü'minin giysisi iki incüğünün ortalarına değindir. Eğer incük örtüsüyle iki topuk örtüsünde olursa günah değil, topukdan aşağı olan libas ki; ıssı cehennemde ola"⁷ (Akşemseddin, ty: 12a). Bu hadis ile açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır ki; giysiyi uzun bırakmak kibir alameti olacağından sûfiler kibire düşmek korkusundan uzun giysiden uzak durmuşlardır. Bu konuyla ilgili son olarak Akşemseddinin risalesinde demektedir ki;

Peygamber dedi: Mü'minin izarlanmağı incik yarısına değindir. Eğer incik yarısıyla iki topuk arasında olan dahi kayırmaz, topuktan aşağı olan o da kim ki libâs yere sürise; tekebbürlük sebebindendir. Kıyamet gününde Allah ona nazar etmeye. Sizden öndin geçen kavmin içinde bir kişi giysi giyip salınurdu. Nagâh giysi onu tekebbürlüğe düşürdü. Allah onu yere geçirdi. Ol kişi yer içinde kımıldanı kımıldanı bağırarak gider. Kıyamet günü olunca⁸ (Akşemseddin, ty: 19b-20a).

Akşemseddin sûfilerin giysilerini kısa tutmaları hakkındaki görüşleri kısaca şu şekilde özetlenebilir. Giysilerin ucunu kısa tutma davranışı tevâzunun bir gereğidir. Peygamber efendimizin sözleri ve tavsiyeleri bu yöndedir. Kibre düşmemek için giysilerin topuktan aşağı uzanan kısmı kısaltılmalıdır. Elbiseyi yere sürümek kibir alâmetidir. Sûfilere yapılan giysilerinin uçlarını kısaltıyor olmalarına dönük eleştirilerin yapılan bu açıklamalar doğrultusunda geçersiz olduğu açıktır.

⁵Ebu Davut/ Libas, 6.

⁶Tirmizi/ Libas, 6.

⁷Muvatta/ Libas, 12.

⁸Buhari/ Libas, 5. ; Müslim/ Libas, 45. ; Nesâi/Zinet, 102.

Sûfilerin eski, yamalı ve siyah giysiler giymelerine yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yapılan bir diğer eleştiri konusu, eski ve yamalı siyah kıyafet giymeleridir. Bu itirazları da Akşemseddin eserinde bir hadis ile şöyle cevaplamaya başlamaktadır; "... Hz. Muhammed Aişe'ye vasiyyet etti. Dedi ki: Ya Aişe eğer bana ulaşmak dilersen ve yüce makam bulmak dilersen erkeklerle oturmaktan sakın. Ve dahi giysi çıkarma! Eskitip yamayınca dek..."⁹ (Akşemseddin, ty: 19a). Yine sûfilerin siyah giysi giymelerinin sebebini açıklarken Akşemseddin *İmadüddîn'in Fusulü İmâdiye*¹⁰ adlı eserinden şöyle bir alıntı yapmaktadır. "Bir kişi maktül olmuş bulundu. Kafir mi? Müslüman mı? Bilinmez. Müslümanlığın alameti ol vakit; sünnetli olmak ya dahi; sakalı kınalı olmak, yahut karalar giymek, yahud Müslümanların köyünde, ya şehrinde bulunmaktır" (Akşemseddin, ty: 13a). Devrinin önde gelen âlimi olan İmâdüddîn'in bu görüşüne yer vererek müslüman olmanın işaretlerinden biri olarak siyah renkli giysi giymenin doğru bir davranış olduğunu savunan Akşemseddin, eski ve yamalı kıyafetler giyen sûfilerin Hz. Muhammed'den gelen bazı hadislerle istinaden bu fiilleri işlediklerini arka arkaya verdiği şu hadislerle de eserinde delillendirmeye çalışmıştır. "Her kim ki gökçek giysiyi terk itse; hal bu olsa ol kimsenin gökçek giysiye gücü yitse; Allah Teâlâ kıyamet gününde ânâ ikram ide. Cennet hullesin giydüre"¹¹ (Akşemseddin, ty: 19b-20a). Akşemseddin, İbni Abbas'dan nakledilen şu rivayete de esrinde yer vermiştir. "Hazret-i Risalet yağmur taleb etmeğe de çıkdı. Eski giydiği halde, dahi tevazu edici olduğu halde, dahi zâri ve inilti etdiği halde"¹² (Akşemseddin, ty: 14b).

Akşemseddin'in eserinde yapmış olduğu bu alıntılar ışığında denilebilir ki, sûfilerin eski ve yamalı siyah kıyafet giymelerindeki maksat, başta Hz. Muhammed'in sünnetine tâbi olmak, daha sonra ise önde gelen İslam alimlerinin tavsiyelerini yerine getirmektir. Bu sebeple sûfilerin eski, yamalı ve siyah giysiler giyiyor olmalarını eleştirmek yersiz ve haksız bir eleştiridir.

Sûfilerin şeyhleri elinden hırka giymelerine yapılan itirazlara cevap

Akşemseddin bu eleştiriye bir ayet alıntısı ile şu şekilde cevap vermektedir. "Şunlar ki; seninle el tutarlar Ey Muhammed, ahd ederler ki; senin fermandan çıkmayız derler. Onlar ahdetmezler illâ Allah ile. Zira sen O'nun elçisisin, halifesisin, nâyib-i münasibisin"¹³ (Akşemseddin, ty: 28b). Sûfilerin şeyhleri elinden hırka giymeleri hakkında yapılan eleştirileri, Akşemseddin eserinde kendisine ait şu ifadelerle cevaplandırmaktadır.

Hırka giymek bağ olmaktır. Mürid ile şeyh arasında. Dahi hakim kılmaktır. Mürid nefsinde şeyhini. Şeriatta dünya maslahatları için caizdir. Çünkü hüküm kılmak mesalihi dünya için caiz oldu. Pes niçin inkar eylersin. Hırka giyürdüğü için ol talibe kim talebinde sadıktır. Gökçek zan ile gökçek itikatla bir şeyhe kast eder ki; ol şeyhe bu talib nefsinde hüküm eyliye, din maslahat için ki; ol şeyhe bu talibe irşad ede. Ve doğru yola kılğuzluya (Akşemseddin, ty: 28b).

⁹Buhari/ Libas, 5. ; Müslim/ Libas, 45. ; Nesâi/Zinet, 102.

¹⁰İmadüddin, Ebu-l'Feth Zeynüddin bin Ebî Bekir İmadüddin ibn Sahibü-l' Hidaye. *Fusulü İmâdiye'nin* müellifidir. Babasından ve Füsülü Üstürseni'nin müllifi Muhammed Ustürseni'nin öğrencisi Hüsamüddin Alyabâdîden ilim tahsil etti. *Fusulü İmâdiye* adlı eserini h. 651 yılında Semerkant'ta yazıp bitirdi. Bkz. Yurd, Ali İhsan, Fati'in Hocası, Hayatı ve Eserleri, (Risâletü'n-Nûriyye bölümü) s.8.

¹¹Buhari, Bâbü'l Libas.

¹²Ebu Davud, Bâbü'l Libas.

¹³Fetih,48/10

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, bir sūfînin şeyhi elinden hırka giymesindeki maksat nefesine şeyhini hakim kılmaktır. Şeriat açısından, bir müridin iyi niyetle bir şeyhe bağlanıp onun irşadı altına girmesinde bir sakınca yoktur. Müridin, şeyhi elinden hırka giymesi de bu manaya gelmektedir.¹⁴ Müridin, şeyhi elinden hırka giymesi yani ona kendini teslim etmesi, kendini Allah ve Resulüne teslim etmesi gibidir. Zira; şeyhler Hz. Muhammed'in halifesidir. Allah'ın halifesidir (Akşemseddin, ty: 28b) mealinde ifadeler kullanan Akşemseddin, 'nasıl bir ağaç kendiliğinden toprağa düşüp, köklenip meyve verdiğinde verdiği meyveler çok lezzetli olmazsa ona benzer şekilde bir kişi hiçbir şeyhe bağlanmadan kendini yetiştirmeye çalışırsa çok makbul olmayacaktır. Bu yönüyle bir kişi kamil bir mü'min olmak istiyorsa bir şeyhe intisab etmeli ve onun gözetimi altında kendini yetiştirmeye çalışmalıdır'(Akşemseddin, ty: 32b) mealinde ifadeler kullanmaktadır.

Akşemseddin, eserinin bu başlığı altında hırkayı ikiye ayırmaktadır. Bunlardan birincisi "hırka-i iradet", ikincisi ise "hırka-i teberrük"tür. Hırka-i İradet: Hakiki müridin giydiği hırkadır. Hakiki mürid öyle bir kişidir ki tamamiyle kendi nefisini aşmış, nefsinin tahakkümünden kurtulmuş yani kendine ait, müstakil hiçbir dileği bulunmayan müridir. O makamda ki hakiki mürid tüm kendi dilek ve arzularını şeyhinin dileğine tabi kılmaktadır. Bu hırka, müridlik hırkası olarak ta isimlendirilmektedir. (Sühreverdî, ty: 31a) Hırka-i Teberrük: Teberrük hırkası ise müridlere benzemek ve onlar gibi olmak isteyen kimselere giydirilir. Böyle bir kimseden giydiği hırkanın gerektirdiği sorumluluk ve şartları yerine getirmesi istenmez. Ona şeriatın gösterdiği sınırlara sıkı sıkıya bağlı kalması tavsiye edilir (Sühreverdî, ty: 32a). Bu kısımdaki müridler kendilerini sūfîlere benzetmeye çalışan müridlerdir. Teberrük hırkasını giyenler Peygamber şu sözlerine muhatap olan müridlerdir. "Bir kişi, kendini bir kavme benzetse o kişi onlardandır"¹⁵ (Akşemseddin, ty: 36a). Ayrıca eserinin bu bölümünün devamında Akşemseddin, hırka giymenin farz bir davranış olmadığına, önceki zamanlarda yaşayan bazı şeyhlerin hırkayı bilmediklerine ve müridlerine de giydirmediklerine dikkat çekmektedir. Hırkayı giyenlerin de giymeyenlerin de hayırlı bir maksatlarının olduğuna inandığını söyleyen Akşemseddin, Hırka giymenin bid'at bir davranış olduğunu söyleyenlere; "Hırka giymek olsa olsa bidat-ı hasenedir" (Akşemseddin, ty: 37b) şeklinde cevap vermektedir.

Sūfîlerin şeyhlerinden el alıp tövbe etmelerine yapılan itirazlara cevap

Akşemseddin, eserinde şu hadis alıntısı ile bu konudaki görüşünü destekleyerek konuyu izah etmeye başlamaktadır. "Benim ümmetimin âlimleri, Benim eminlerimdir. Şeriatımı saklayıcılarıdır. Ümmetim içinde"¹⁶ (Akşemseddin, ty: 36a). Vermiş olduğu hadis rivayetinden sonra şu ifadelerle Akşemseddin savunmasına devam etmiştir. "Mürid şeyhinin elini almak, heman mübayaat olur. Resulle mübayaat etmek Allah'la mübayaat olur" (Akşemseddin, ty: 40a). Bu bağlamda Akşemseddin eserinde şu ifadeleri kullanmıştır.

¹⁴Gabriel Marcel de itaat ve bağlanma konusunda şöyle demektedir: "İnsanın fiilleri içerisinde öyle bir tanesi vardır ki 'varoluş' onda kendi hürriyet ve aşkınlığını hisseder. Bu da söz vererek bağlanma ve akdine sadakattir." Gürsoy, Kenan, (1998) Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler, ss. 51-52.

¹⁵Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*, Mısır, 1371, c.II., s. 367. ; Ayrıca Bkz. Heysemî, *Mecma'üz Zevaid*, Mısır, c.X, s.271.

¹⁶Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

Bu fukara, şeyhlerin elin alıp tövbe ettikleri bundandır ki; gördüler şunu ki; ‘Bedürüstiyy ve rastiiy’ ashab biat ettiler, elini aldılar peygamberin şunun üzerine ki; her gâh ki; buyruk gele, peygamberden işideler, muti olalar. Düş varlıkta ve gönüzelikte, kolaylıkta ve şadlıkta ve gussada peygamberle biat ettiler. Mübarek elini tutmak ile (Akşemseddin, ty: 39a).

Ayrıca Akşemseddin eserinde bu konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır. “Pes tövbede ve mübayaatta, şeyh eli Peygamber eli yerine durur. Peygamber eli, Allah’ın kudret eli yerine durur. Zira ki; Peygamber Allah’ın halifesidir. Meşahiy dahi Peygamber halifeleridir (Akşemseddin, ty: 40a). Bu sebeplerden dolayı Akşemseddin’e göre sûfîlerin bir şeyhe bağlanmalarını eleştirmek doğru değildir. Bir şeyhe bağlanmak, peygambere bağlanmak demektir. Peygambere bağlanmak ta Allah’a bağlanmak anlamına gelir. Bu silsile kişiye hayra götürür, şerre götürmez. Akşemseddin, sûfîlerin şeyhlerine biat edip tövbe etmesini eleştirenlere şöyle cevap vermektedir. Nasıl sahabeler Hz. Peygamberin elini tutarak O’na darlıkta, zorlukta, kolaylıkta ve bunun gibi durumlarda O’nunla olmayı vaad ederek biat ettilerse, şeyhlerden el alıp tövbe etmede bunun gibidir. Çünkü “Meşayih, kavmi içinde, enbiya gibidir”¹⁷ (Akşemseddin, ty: 39b).

Sûfîlerin Kur’an ile birlikte şiir de okumalarına yapılan itirazlara cevap

Eserinin bu bölümünde Akşemseddin, sûfîlere karşı yöneltilen bu eleştiriye şu cevapla başlamaktadır;

İşbu kaville ki; Bu fukara cem’ ettikleri arabî ve türkî ve farisî şiirleri *Kur’an* ile meclislerde ve mahallelerde ve mescidlerde Avarif’te muttali olduklarıdır. Avarif’te muttali oldukları budur ki; ‘Bir kişi Hz. Risaletin üzerine girdi. Hal buydu katında Resulun, bazı kavim *Kur’an* okurdu ve bazı kavim aydılmış şiir ayudurdu. Yani ol kişi dedi: –Ya Resulallah Kur’an’la şiiri cem edersin bir meclis içinde, yanî baîd gördü ikisinin cem’in: Peygamber dedi; – Bir kerre *Kur’an* ve bir kerre şiirden ayduruz. Pes öyle olsa; günah olmaz imiş bir meclisde: gah *Kur’an* okumak gâh şiir ayıtmak¹⁸ (Akşemseddin, ty: 40b-41a).

Akşemseddin Hz. Muhammed’in hayatından alınan bir hâdiseye kendi eserinde de yer vererek sûfîlere yapılan bu eleştiriye cevaplandırmaktadır. Hz. Muhammed’in de onayladığı bir durum olan *Kur’an* okunurken, ara yerde şiir de okunabilmesi durumu sünnete uygun bir davranıştır. Bu sebeple bu davranış nedeniyle sûfîlerin eleştirilmesi doğru değildir. Yine Akşemseddin bu hususla ilgili Hz. Muhammed’in mescidde torunu Hasan için kurdurduğu bir minberden bahsetmektedir. Kurdurulan bu minberde, Hasan Hz. Muhammed’i hicv eden kişileri hicvedermiş¹⁹(Akşemseddin, ty: 40b-41a). Bu olaydan da anlaşılmaktadır ki Hz. Muhammed zamanında *Kur’an* okunan mescidlerde konu itibariyle İslam akidesine zıt olmayan; bilakis Allah’ın birliği ve O’nu anmanın gerekliliği ile ilgili şiirler okutulmaktaydı.

Sûfîlerin topluca Kur’an okumasına yapılan itirazlara cevap

Yine sûfîlere yapılan eleştirilerden biri olan itiraz, *Kur’an*’ı hep birlikte yani topluca okumalarıdır. Akşemseddin, bu eleştiriye teravîh örneği ile cevap vermektedir. Nasıl ki

¹⁷Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

¹⁸Nesâî/Sehiv, 99.

¹⁹Buhârî, Kitabu-l Megâzi, Bab 32.

teravîh namazını cemaatle kılmak peygamber efendimiz döneminden sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır ve ulema tarafından “bidat-ı hasene” olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde sûflerin *Kur’an*’ı hep birlikte okumaları buna benzeyen bir bidat-ı hasenedir. Nitekim bu uygulama Şam’da, Rum’da ve İran’da yapılagelen bir adet halini almıştır (Akşemseddin, ty: 42a).

Sûflerin hediye almalarına yapılan itirazlara cevap

Bir diğer eleştiri ise sûflerin beylerin atâ ve ihsanını kabul etmeleridir. Akşemseddin bu eleştiriye eserinde şu cevapları vermektedir.

Fukara beylerin atâlarını ve hedâyalarını kabul ettikleri, şol hadisle amel ettiler ki; ol hadis Ömer’den rivayet olundu. Ömer Peygamber’den rivayet kıldı. Ol hadis budur ki; Peygamber dedi: ‘Her kim ki ona nesne verilse, dilemeden onu alsun, ol kişi; bedürüsti ol bir rızkdır ki: Allah ona rızk etti.’ Ve dahi amel ettikleri için bir eserle kim ol rivayet olundu. Rivayet olundu, Ali dedi: – Sultan helâldan, haramdan bulur. Ol ne veririse; alkim, ol sana helal verir²⁰ (Akşemseddin, ty: 42b).

Akşemseddin daha sonra Habib bin Sabit’ten yaptığı şu alıntıyla görüşünü desteklemiştir; “Ben gördüm ki İbn Ömer ve Abdullah bin Abbas, Muhtarın hediyesi geldi idi kabul ettiler”²¹ (Akşemseddin, ty: 42b- 43a- 43b). Akşemseddin, eserinin bu başlığı altında yaptığı bu alıntılarla sûflerin beylerden ve yöneticilerden alınan hediyelerin doğru olmadığı eleştirisini bertaraf etmeye çalışmıştır. Zira sünnette ve İslam tarihinde bunun yeri vardır ve caizdir demektedir (Akşemseddin, ty: 42b- 43a- 43b).

Sûflerin cezbe hallerine yapılan itirazlara cevap

Sûflere yapılan diğer bir eleştiri de demlenip (hal galebe edip) haykırmalarıdır. Bu eleştiriye de Akşemseddin Peygamber Efendimiz’in hayatından yaptığı şu alıntıyla cevap vermektedir.

Peygamber bir gün ashab-ı Suffe üzerine girdi. Oturdu. Hz. Risalet ashab-ı Suffe arasında dahi dedi: – İçinizde var mıdır kimse ki bize abyât okuya? Bunlardan birisi söyledi. Şiir bu idi: Arzu yılanı ısıra cigerimi, yoktur ona tabibi dahi; Rakki illâ Habib oldur ki; gayetten sevmişim, onun katındadır efsun tiryaki. Çünkü diğer kişi bu şiiri okudu. Hazret-i Risalet teveccüh etti. Devruklendi dahi sağına soluna, eğildi hareket eyledi. Hatta mübarek ridası iki çığnından düştü. Ashab-ı Suffe dört yüz idi, ridayı alıp aralarında dört yüz pâre eylediler. Üleşüp başlarına diktiler teberrükden ötürü²² (Akşemseddin, ty: 45b-46a).

Peygamberimizin Ashab-ı Suffe ile arasında geçen bu diyalogdan da anlaşılıyor ki sûflerin eleştirildikleri bu hususlar, Peygamberimiz ile ashabı arasında da yaşanmıştır. Yani peygamberimiz bir sohbet meclisinde okunan şiirden etkilenerek cezbelenmiş ve başındaki sarığını düşürmüştür. Yine bu hususla ilgili olarak Akşemseddin eserinde, İmam-ı Ebû Talib-î Mekki²³’nin *Kûtü’l-Kulûb*²⁴ adlı eserinden alıntı yaparak İslâm’ın

²⁰Bkz. İmam Serahsî, *Şerhu Siyeri Kebir*, Neşreden: Selahaddin Müneccid. c.I, s. 99.

²¹Aynı yer.

²²Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

²³Ebû Tâlib El-Mekki, 965 de Kayravan’da doğdu. Mısır’a gelip öğrenimini tamamladıktan sonra, ülkesine döndü. Daha sonra Mekke’ye gitti. Oradan döndü ve İspanya’ya geçti. Burada Kutuba Camisi’ne vaiz ve imam olarak atandı ve orada 1045’te vefat etti. Kur’an’ın okunması ve açıklanması üzerine eserleri vardır. Bkz. Kaçalın, Mustafa, Akşemseddin’in Hyatı ve Eserleri, ss. 308-309.

²⁴Müellifi, Ebû Tâlib Muhammed bin ali bin Atiyye el- Mekki el-Acemi’dir. Kısaca Ebû Tâlib el-Mekki diye bilinir. Mekki sadece tasavvufla ilgili değil, kelam, fıkıh ve hadisle ilgili eserler de yazmıştır. Aslen

önde gelen şahsiyetlerinde de bu hallerin bulunduğunu delillendirmeye çalışmıştır. Yapılan bu alıntı şu şekildedir.

Tahkik gittiler oğunmak, demlenmek ve haylanmak yoluna âlimlerin uluları ve gönül ehlinin büyükleri. Ol ashab ki; bu yola giden tabînin ahvalini bilirlerdi; dahi inkar etmezlerdi. Ulu ashablardı. Peygamber'in Ömer gibi ve İbn-i Mesud gibi ve Huzeyfe gibi. Hal buydu ki; Ömer dahi oğunurdu. Hatta otururken düşerdi, debelenirdi deve gibi. Bu hal Said'le dahi erişirdi. Hal buydu ki; ol Resûl ashabının zahidlerinden idi. Dahi çeriler beylerinden idi. Ömer Said'i, Şam ehline hakim gönderdi. Şam ehli Ömer'e beti yazdılar. Beti içinde Said'in halini andılar. Said ağunurdu otururken geçerde. Ehl-i Şam, mecnundur deyu korkarlardı. Zira ki; bu hali bilmezlerdi. Hal buydu ki; bu hal ârif sofilerin vecdiydi. Bundan sonra Ömer bu hali bildi. Daha da hayrın artırdı. Dayim ikram edip; Said'in fazlını bildirdi. Dahî Said'i ululadı²⁵ (Akşemseddin, ty: 46b- 47a- 47b).

Akşemseddin, eserinin bu bölümünde, ashab ve tabînin de bu davranışlara sahip olduğunu ifade eden alıntılar yaptıktan sonra Halife Hz. Ömer'le, Şam'a hakim tayin ettiği, Said arasında geçen bir hadiseyle düşüncesini daha da pekiştirerek cevap vermiştir (Akşemseddin, ty: 46b- 47a- 47b). Bu sebeplerle sûfilerin demlenip, haykırmasını yani cezbelenmesini bid'at bir davranış olarak ifade etmek, Akşemseddin'in yaptığı bu delillendirmeler sonucunda doğru olmayacaktır. Zira bu davranışın sünnette, sahabe hayatında ve tabîin uygulamalarında yeri vardır.

Sûfilerin taç giymelerine yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yapılan diğer bir eleştiri de taç giymeleridir. Bu hususla ilgili Akşemseddin eserinde Peygamberimizin bir uygulaması ile bu itiraza cevap vermiştir;

Hiz. Risalet taç giyerdi. Gah amameyle gah amamesiz az olurdu ki; peygamber taçünü namaz için sütre eylerdi. Allah zârılık edici ayıttı: Namaz için sütrenin miktarı eyerin art kaşı mikdarıncadır. Sizden biri, göz önünde eyerin ard kaşı deklü nesne kosun namaz kılsın, sütre ardından geçenden kayırmasın. Eyerin ard kaşının miktarı bir arşdır. Netekim; fukaha kitaplarında ayıttılar. Her kim ki; sahrada namaz kılsa; önünde bir arş miktarıncaya dahi artuk sütre diksin. Bilindi ki Peygamber'in taçünü sütre edindiğinden ki; taçü uzun imiş²⁶ (Akşemseddin, ty: 49b-50a).

Akşemseddin'in bu ifadelerinden de anlaşılmalıdır ki Hz. Muhammed'in kullandığı taç uzundu. Çünkü; peygamberimiz bazı zamanlarda, tacını namaz için sütre olarak kullanmaktaydı. Fukahanın ifadesine göre de, sütre bir arşın uzunluğunda olmalıdır. Bu sebeple taç ve ya baş örtüsü uzun olmalıdır ki her yerde sütre olarak kullanılabilsin. Bu verilerden hareketle Peygamber efendimizin giydiği tacın uzun olması ihtimali daha güçlü gözükmektedir.

Sûfilere eleştirenler bu açıklamalar üzerine Akşemseddine şu eleştiriyi yöneltmektedir. Peki Hz. Muhammed'in tacı uzun idiyse neden ashabın taçları (tacları) kısa idi (Akşemseddin, ty: 50b). Akşemseddin bu itiraza da şu şekilde cevap vermektedir. "Peygamber'in tacı uzun olup ashab tacı kısa olmakda mahzur yok. Peygamber'in giysisini teşbih etmek lâzım değildir. İnşallah beyanı yerinde gele" (Akşemseddin, ty: 50b). Akşemseddin'in bu ifadelerinden de anlaşılmalıdır ki ashabın kısa taçlar giyinmesi, Peygamber'in de kısa taç giymiş olduğu sonucunu doğurmaz. Zira

---

İran'ın Cebel bölgesinden olduğu için el-A'cemî ismiyle anıldığı gibi, ömrünün büyük bir kısmını Mekke'de geçirdiği için el-Mekkî diye meşhur olmuştur. Bkz. Aşkar, Mustafa, Tasavvuf Tarihi Literatürü, s.75.

²⁵Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

²⁶Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

ashab, Peygamber'in giysisine kendi giysisini benzetmek zorunda değildir. Ayrıca eserinin devamında Akşemseddin sûfilerin giydikleri tacın dülbentli ya da dülbentsiz giymeleri yüzünden bidatla suçlamalarına rağmen, itirazcıların bu konuda kendi giyim, kuşamlarına da dikkat etmedikleri ve bid'ata düştüklerini ifade etmektedir (Akşemseddin, ty: 51a-51b). Bu durumla ilgili de Akşemseddin eserinde şu ifadeleri kullanmaktadır; "Taa'n ediciler fukarayı şol bid'ate nisbet ederler ki; kendileri ol bid'at içindedir. Gine kendileri zu'mınca, yani zira; ta'n edenlerin taçları uzundur. Dülbentlerinden taşra çıkmıştır. Aşah taçları gibi, başlarına yapışık değil. Bu ta'n edenlerin kendileri, bid'attadır. Zira; giysileri murabba dahi ince kürkler dahi ferecedür. Hal budur ki; Resul bunların gibi giymedi. Ta'anlar halka iyilik buyururlar dahi nefislerini unuttururlar. Ol iyiliği kendileri işlemezler" (Akşemseddin, ty: 51a-51b).

Sûfilerin insanlardan maddî yardım istemelerine yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yapılan itirazlardan diğer birisi de halktan kendileri ve başkaları için para dilemeleridir. Bu itiraza da Akşemseddin'in cevabı yine bir hadis naklederek olmuştur; "...Bu fukara dilendikleri kendileri borcu için; yahut gayr borcu için Mesabih ve Meşarık hadisiyle amel ettikleri içündür. Ol Mesabih'de ve Meşarık'da gelen hadis oldur ki: Dilenmek haramdır. İlla üçün birisine biri ol kişidir ki: borçlu oldu (bir günün) borcunu, kan bahasını boynuna almak ile ona dilenmek helaldir. Tâ ol borcu ödeye. Ondan sonra kendini tuta; dilenmeye. Bir dahi ona dilenmek halas olanın ol kişidir ki; ona bir afet yetişti ki; malını helak eyledi. Ol mal helak olduktan sonra ona dahi dilenmek helal oldu. Tâ erişince şol miktar maliki dirlik onunladır. Bir dahi dilenmek helal olan odur ki, ona yoksulluk erişti. Ondan sonra ol yoksulluk erişen kişiye helal olur ta erişince; şol miktar-mala ki; onunla dirlik olur²⁷ (Akşemseddin, ty: 51b-52a).

Hadisten de anlaşılacağı üzere dilenmek bazı durumlar dışında haramdır. Yani mutlak olarak her durumda haram değildir. Bahsedilen üç durum ortaya çıktığında kişi dilenebilir. Sûfiler de bu üç konu dışında bir konuda dilenmemektedir, demektedir. Yine bu hususla ilgili Akşemseddin eserinin devamında kendi ifadeleriyle şu cümlelere yer vermektedir;

Pes dilenmek kendi borcu için bigayri kişi borcu için mezmum değildir. Belki müstehaptır. Ve ululuktur ve fahreddin ol hulklardan dır ki; halâyıkın ulularından sadır olur. Dilenmek sevgilidir mü'minlere yardım etmek için; mü'minlere kesr-i nefsi için. Bazı münkirler, müslümanlara yardım etmek için dilenmeği zemmettiler (Akşemseddin, ty: 53a-53b).

Akşemseddin yaptığımız alıntıdan da anlaşılacağı gibi, özellikle mü'minlere yardım etmek için yapılan dilenme işini üstün bir davranış olarak nitelendirmektedir. Müslümanlara yardım etmek için yapılan dilenmeyi kötüleyen şahısların, bu eleştiriyi yapmakla kötü bir iş yaptıkları Akşemseddin tarafından vurgulanarak ifade edilmektedir. Nitekim günümüzde de İslamî eğitim gören öğrencilere ve vakıflara yardım için toplanan maddî yardımlar bu bakış açısıyla ele alınabilir. Bu yapılan yardım faaliyetleri dilencilik adı altında nasıl eleştirilemiyorsa, o dönemde bazı tasavvuf erbabının başkaları ve müslümanlara yardım için topladıkları maddiyat ta bu bakış açısı çerçevesinde eleştirilemez.

Sûfilerin asa taşımalarına yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yapılan diğer bir itiraz ise ellerine asa almalarıdır. Bu eleştirilere de cevap veren Akşemseddin, asa taşımanın sünnet bir davranış olduğunu vurgulamaktadır. Tüm

²⁷Müslim, Kitabü-z'Zekat, Matba-ı Amire, 1328, c.II, s.24.

peygamberlerin ortak sünnetlerinden biri olan asa taşımakla ilgili risalede ibni Abbas'tan alınan şu rivayete yer verilmektedir. "Asâ getirmek mecmu enbiyanın sünnetidir. Ve dahi mü'minlerin alametidir"²⁸ (Akşemseddin, ty: 54a). Ayrıca Akşemseddin bu hususla ilgili eserinde şu ifadelere yer vermektedir.

Asa getirmenin (taşımının) altı hassası vardır: Evvel budur ki; Peygamber sünnetidir. (aleyhimüsselam) İkinci: Salihler bezeğidir(yani süsüdür). Üçüncü: Düşmanlar için, yani kelb ve yılan ve gayri nesne gibi silahtır. Onları def'etmeğe ve öldürmeğe yarar. Dördüncü: Zaiflere yardımdır. Beşinci: Münafıklara gussadır. Zira; müminlerin ziyeti olucak yaraşuk olur, mü'minler ol sebepten gökçek gözükür. Mü'minlerin gökçek olması münafıklara gussadır. Altıncı: Bu ki; sevablar da artuklukdur. Yani; sevablar içinde bunun sevabı, artuk sevabdır. Zira cemi-i enbiya'nın işlediği iştir (Akşemseddin, ty: 54a-54b).

Asâ taşımının altı faydasından bahseden Akşemseddin hem dünyevî, hem de uhrevî faydalarının olduğunu ifade ederek asa taşımının doğru bir davranış olduğunu savunmuştur. Yine Akşemseddin asa kullanmakla ilgili Ebu'l-Leys-i Semerkandî²⁹'nin *Bustânü'l Arifin*'inden bir alıntı yaparak görüşünü iyice pekiştirmeye çalışmıştır. Yapılan bu alıntıda Ebu'l' Leys Semerkandî şöyle demektedir; "Mü'min asâyile olsa; şeytan ondan kaçır. Ve dahi ondan münafık ve facir korkar. Dahi kıbleye karşı diker namaz kılsa. Ve kuvvet olur yorulduğunda"³⁰ (Akşemseddin, ty: 54b). Akşemseddin bu alıntısı ile de asâ kullanmanın maddi manevî faydalarının olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Sûfilerin kara ayakkabı giymelerine yapılan itirazlara cevap

Tasavvuf erbabına yapılan bir başka itiraz ise sûfilerin kara ayakkabı giymeleridir. İtirazcılar bunun mekruh olduğunu iddia etmektedir. Bu itirazlara Akşemseddin eserinde şöyle cevap vermektedir;

Kara ayakkabı ulemanındır. Kızıl ayakkabı, Fir'avunundur. Ak Ayakkabı, Firavn veziri Hâmân'ındır. Rivayet olundu ki Hz. Risalet kara ayakkabı giydi. Ve dahi iki kara ayakkabı Habeş padişahı Necaşi'den armağan geldi, Peygambere. Peygamber de aldı geydi³¹ (Akşemseddin, ty: 55a-55b).

Görüldüğü gibi siyah ayakkabı, başta peygamber efendimiz tarafından tercih edilmiş bir ayakkabıdır. Peygamberimizi taklit eden din âlimlerinin hiçbiri o dönemin gösterişli ayakkabısı olan kırmızı ve beyaz ayakkabı giymemişlerdir. Bilakis peygamber efendimizin tercih ettiği siyah ayakkabılar giymişlerdir. (Akşemseddin, ty: 55a-55b).

Sûfilerin kesintisiz oruç tutmalarına yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yapılan diğer bir eleştiri konusu ise aralıksız iftar yapmadan birkaç gün art arda oruç tutmalarıdır. Bu itiraza da eserinde Akşemseddin şöyle cevap vermektedir;

Hz. Risalet'in işbu hadisinden ki; 'Kaçan gün bitse magribinden, gece gelse; meşriktan, tahkik oruç tutun.' Fehm ettiler ki; Kaçan gece girse; gecenin girmesi orucun sabah oldu,

²⁸Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

²⁹Ebu'l-Leysi Semekandî'nin soyu, Nasr bin Muhammed bin Ahmed bin İbrahim Ebu'l-Leys şeklindedir. H. 373 yılında vefat etmiştir. Eserleri: Kur'an-ı Kerim Tefsiri Nevâzil, Uyun, Fetevâ, Bostânü'l Ârifin ve Câmîus-Sağir şerhidir. Bkz. Yurd, Ali İhsan, Fatihin Hocası Akşemseddin Hayatı ve Eserleri, s. 32.

³⁰Ayrıca Bkz. Ebu'l'Leys Semerkandî, *Bostan-ül Arifin*, 66. Bab. , İzzet efendi Matbaası Baskısı, 1296, İstanbul, s.122.

³¹Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

hükm-i şer'i yönünden. Onun için ki; gece şer'an oruç mahalli değildir. Zira oruç gündüz olur gece olmaz. Pes böyle olsa, gece fasıl oldu iki günün arasını bir kişi orucunu açmasa; ulaştırı üçgün yahut on günde bir yese savm-ı visal etmiş olmaz³² (Akşemseddin, ty: 55a-55b).

Yine risalenin ilerleyen bölümlerinde Akşemseddin Peygamberimizin sahabilerine ve ümmetine sürekli oruç tutmayı men etmesi onlara olan aşırı şefkat ve merhametinden kaynaklandığını söylemektedir. Peygamberimizin bu yaklaşımının kesintisiz orucu haram kıldığı manasına gelemeyeceğini ifade etmektedir (Akşemseddin, ty: 57a). Yine Akşemseddin risalesinin devamında kişiye zahmetli gelmiyorsa aralıksız oruç tutmanın nefis terbiyesi için iyi bir yol olacağını ve ayrıca sevap alacağını da ifade etmektedir (Akşemseddin, ty: 57b). Hz. Ebu Bekir'in altı gün aralıksız oruç tuttuğunu, Ömer'in üç günde bir orucunu açtığını ve Abdullah b. Zübeyr yedi günde bir orucunu açtığını da ifade eden Akşemseddin bu sahabelerin böyle bir davranışa girmelerini Peygamber'in şu hadisine istinaden yaptıklarını söylemektedir. "Zahmet çekmeyeniniz aralıksız oruç tutsun"³³ (Akşemseddin, ty: 57b). Sûfilerin kesintisiz oruç tutmalarındaki amaç ve hikmet bu ifadeler ışığında daha anlaşılır hale gelmektedir. Ayrıca eserinin bu bölümünün sonunda şu ifadeler yer vermek suretiyle Akşemseddin konuyu daha anlaşılır hale getirmektedir. "Peygamber'in ümmete şefkatindedir ki; ümmetini men'eyledi savm-ı visalden" (Akşemseddin, ty: 58a). Yani bu ifadeden anlaşılmalıdır ki Peygamberimizin bu ameli nehy etmesi, haram kılması anlamına gelmemektedir. Peygamber bu davranışı ümmetine olan şefkatinden dolayı nehyetmiştir.

Sûfilerin topluca zikretmelerine yapılan itirazlara cevap

Sûfilerin eleştirildikleri bir diğer husus da, topluca ve halka halinde zikretmeleridir. Akşemseddin eserinin bu bölümünde uzun uzadıya zikrin öneminden bahsetmiş ve bu hususla ilgili bir ayet ile görüşlerini delillendirmeye başlamıştır; "Allah'ı anın, kıyamda olduğunuz halde dahi, oturduğunuz zamanda dahi, yanınız üzerine olduğunuz halde"³⁴ (Akşemseddin, ty: 59b). Bu itiraza Akşemseddin eserinde ayrıca Peygamberimizden yaptığı bir alıntıyla cevap vermektedir.

Peygamber dedi: Kaçan uğrasanız uçman (cennet) çemenlerinden bir çemene atlayunuz. Ol çemenden ashab ayıttılar: – Ya Resulullah uçmak çemenleri ne nesnelerdir. Hz. Muhammed dedi: – Zikir Halkalarıdır. Hz. Muhammed dedi ki; Allah buyurdu: Beni kulum ansa, adımdan gizli ben dahi onu ferishtahlardan gizli anam. Ol beni halk içinde anarsa ben ol kulumu ol halktan ol bölükden yeğ halk içinde anam³⁵ (Akşemseddin, ty: 64a-64b).

Yine Akşemseddin Peygamber efendimizden yaptığı bir hadis alıntısında; "Allah'ın zikrini o kadar çok edin ki insanlar size delidir desinler"³⁶ (Akşemseddin, ty: 60a) ifadelerini eserinde, yorumlarken sûfilerin halkalar halinde ve açıktan zikir yapmalarında, bu hadisin önemli bir yerinin olduğunu ifade etmektedir. Çünkü halkın deli diyeceği şekilde zikreden bir kişi doğal olarak açıktan ve göz önünde zikir yapmalıdır ki halk onu görüp ona deli diyebilsin (Akşemseddin, ty: 60b). Bu yönüyle

³²Benzer bir hadis için bkz. Buhari, Tecrid-i Sarih, Kitâbü's Savm, 932.

³³Benzer bir hadis için bkz. Buhari, Tecrid-i Sarih, Kitâbü's Savm.

³⁴Ayet için bkz. Âl-i İmran, 3/191. "Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerine düşünürler. ' Rabbimiz bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi cehennem azabında koru' derler."

³⁵Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

³⁶Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

sûfilerin halkalar halinde ve açıktan bir şekilde zikir yapmaları, Akşemseddinin bu yorumu çerçevesinde bid'at bir davranış olarak nitelendirilemez.

Yine açıktan ve göz önünde zikir yaparken tasavvuf erbabının bazı amaçları olması gerektiğini belirten Akşemseddin, bu hususu da şöyle açıklamaktadır;

Zikri aşikâre etmenin müstehaplığı, halka dinî öğretmek ve halka dini aşikâre kılmak için olmalıdır. Ve dahi zikrin bereketini işitenlere, evlere ve dahi hayvana eriştirmek için olmalıdır. Ve dahi zikir eden her yaş ve kuru, o edilen zikrin avazını işitsin ve tanıklık etsin için olmalıdır. Fakat riya için olmamalıdır (Akşemseddin, ty: 61b).

Görülmektedir ki açıktan zikir yapmak için de niyetin doğru olması ve açıktan zikri yaparken bu yapılan zikrin belli bir amaca hizmet etmesi gerekmektedir. Yani zikri açıktan yaparken amacın salih olması yani riya için yapıyor olmaması gerekir. Yine bu çerçevede Akşemseddin eserinde şu şekilde iki hadis alıntısı yaparak görüşlerini desteklemeye çalışmıştır. “Gafiller içinde zikreden, Allah yolunda gaza eden gibidir”³⁷ (Akşemseddin, ty: 62a). “Her nesnenin pasını giderici vardır. Gönül pasını zikrullah giderir”³⁸ (Akşemseddin, ty: 64b). Bu açıklamalar çerçevesinde Akşemseddin, halkalar halinde, topluca ve açıktan zikir yapmanın bid'at bir davranış olmadığını açık bir şekilde savunmaktadır.

Sûfilerin halvete girerek çile çıkarmalarına yapılan itirazlara cevap

Sûfilere getirilen eleştirilerden biri de onların halvete girip, çile çıkarmalarıdır. Bu itiraza da Akşemseddin, eserinde şöyle cevap vermektedir. “...Sûfiler halvete girdikleri, gördükleriçündür. Şu hadisi ki: Mücavir oldum Hira Dağında bir ay vakitkim tamam ettim, ödedim mücavirliğimi indim dağdan”³⁹ (Akşemseddin, ty: 76b- 77a). Peygamberimizin Hira mağarasındaki halvetini sûfilerin halvete girmesine delil gösteren Akşemseddin, eserinin devamında Hz. Musa'nın Tur-ı Sina'ya Allah tarafından çağırılıp⁴⁰ burada 40 gün oruç tuttuktan sonra Tevrat'ı kendisine indirmesini de tasavvuf erbabının halvete girip, çile çıkarmasına delil göstermektedir (Akşemseddin, ty: 78a-78b).

Sûfilerin abdest alırken başkasından yardım istemesine yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yöneltilen bir diğer itiraz ise, abdest alırken başkasından yardım istemeleridir. Akşemseddin eserinde bu itiraza da Tebük Seferi'nde geçen bir hadiseyi delil göstererek cevap vermektedir. “Peygamber Tebük gazasında abdest almak istediğinde Muğire'den yardım taleb eyle di ki; – Ya Muğire! Gönder bardağı tut. Dahi gördüler Üsame nakletti hadisdeki Üsame su koydu Peygambere abdest aldurtmağa Mekke yolunda Arafe'den döndüğü vakitte”⁴¹ (Akşemseddin, ty: 79b). Anlatılan bu olayda da görüldüğü gibi, Hz. Muhammed'in yanındaki sahabelerden abdest alırken yardım istemiştir. Peygamberimizin yaptığı bu davranışı sûfilerin yapıyor olmasını eleştirmek bu açıdan yersizdir.

³⁷Benzer bir hadis için bkz. Tirmizi/Deavat, 6.

³⁸Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

³⁹Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

⁴⁰Meryem, 19/52.

⁴¹Araştırdığımız kaynaklarda bu hadisi bulamadık.

Sûfilerin Allah rüyada görülür demelerine yapılan itirazlara cevap

Tasavvuf erbabına yapılan eleştirilerden biri de; Allah'ın'ın düşde görüleceğini söylemeleridir. Akşemseddin, ilk olarak bu eleştiriye şöyle cevap vermektedir. Şayet Allah düşte görmek mümkün değilse, geçmiş birçok ulema ve meşayih te bu eleştiriye hedef olmuştur. Akşemseddin hadis âlimlerinin şöyle bir tespitini paylaşarak bu itirazı çürütmeye çalışmıştır; "...Allah'ı düşde görmek, peygamberler görmek, ferishtahlar görmek, güneş görmek, ay görmek, şuallu yıldız görmek dahî yağmurlu bulut görmek, muhakkak ki bunları görmektir, zira şeytan kendini bunlara benzetemez." (Akşemseddin, ty: 89a-89b). Yine Akşemseddin bu hususla ilgili eserinde "Ben velî demezem şol kişiye ki; düşde, ya vakî de Hakk Teâlâ'sını her lâhza göz açmada, yahut her saatte yahut her günde, yahut her ayda yahut her yılda, yahut ömründe bir kerre yahut nice kerre suretsiz ve keyfiyetsiz görmeye" (Akşemseddin, ty: 91b-92a) demektedir. Burada önemle ayrıştırılması gereken bir husus vardır ki, o da şudur ki, Allah'ın peygamberler haricinde bir kişiye görünmesi mümkün olmayan bir durumdur. Allah'ı düşde görmek demek, zâhir gözle görmek anlamına gelmez. Akşemseddin de eserinde bu hususun ayrıştırılması gerektiği üzerine vurgu yapmış ve bu hususla ilgili eserinde şu ifadederi kullanmıştır; "Bir kimse dese ki, Allah Teâlâ düşde yahut vakî'de suretle veyahut bir türlü keyfiyetle görülür ve ya da dese ki Allah Teâlâ dünyada zâhir gözüyle görülür. Bazı meşayih ittifak ettiler bu gibi söz diyenin yalanlanmasına ve azgındır denmesine" (Akşemseddin, ty: 92a). Görülüyor ki Akşemseddin'in ifadesiyle Allah belli bir surette görülür, veya dünyada zahir gözüyle görülür demek, yanlış bir ifade olacaktır. Fakat Allah rüyada belli bir suret içinde olmaksızın görülebilir, denilebilir.

Sûfilerin Hz. Muhammed Miraç'ta Allah'ı baş gözüyle gördü demelerine yapılan itirazlara cevap

Sûfilere yöneltilen bir diğer itiraz ise, Hz. Muhammed Miraç'ta Allah'ı baş gözüyle gördü demeleridir. Akşemseddin bu itiraza da cevap vermiştir. Öncelikle insanoğlunun yaratılış icabı sınırlı özelliklere sahip olduğu açık bir gerçektir. İnsan herşeyi göremez, herşeyi duyamaz vs. fakat Resulullah için durum böyle değildir. Bu durumu Akşemseddin eserinde şöyle dile getirmektedir. "... Bilgil ki; Peygambere mensub olan nurlar şöyle galib olur ki; göz ve kulak ve burun ve dil ve cem'i aza Hz. Risalet'i kendi muradlarına ve âlemlerine çekemezler" (Akşemseddin, ty: 96a). Yani sıradan bir insan için olağanüstü olabilecek bir şey, Allah'ın Resülü için bir anda sıradanlaşabilir. Bu hususta Akşemseddin şu ifadeleri kullanmaktadır.

Peygamber'in envarı havassın hükmünü kahrettiğini bildikten sonra bilgil ki; bedürüstî havassını hissettikten sonra vaki olan hisse müterettib olan nur-ı batını zahir nesnelere meşgul kılmaktır. Ve dahi zahir aleme çekmektir. Ve dahi döndürmektir. Nûrun yüzünü alem-i gaybdan ve melekuttan alem-i şehâdete ve alemlî mülke (Akşemseddin, ty: 96b).

Akşemseddin'in bu ifadelerinden de anlaşılmaktadır ki, sıradan insan için gayb⁴² olan bir husus Hz. Peygamber'e gayb olmayabilir, onun müşahede alanına girebilir. Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allah'ı görmesi, bu yaklaşıma göre mümkün olacaktır. Bu hususu da Akşemseddin şu sözleriyle açıklamaktadır. "...Pes görürdü Hz. Risalet gözüyle uyanıklığında şol nesneyi ki anı düşde görür Resulden gayri kişi. Pes evliya,

⁴²Gayb, metafizik olan şey demektir. İnsanın beş duyu organı ve akli ile kavrayamadığı geçmiş gelecek herşey gayptir.

Allah'ı düşde görürlerdi. Peygamber (s.) onların düşde gördüklerini hissi gözüyle uyanıklıkta görürdü” (Akşemseddin, ty: 96b).

Akşemseddin, *Risâletü'n-Nuriyye* adlı eserinde kendi zamanında yaşayan sûfilere yapılan eleştirileri, *Kur'an*, sünnet ve önde gelen din âlimlerinin görüşleri çerçevesinde cevaplandırmaya çalışmıştır. Bunu yaparken de ciddi bir ehl-i sünnet savunucusu olduğunu göstermektedir. Çünkü yapmış olduğu tüm savunmalarda delil gösterdiği âlimlerin hepsi, ehl-i sünnet âlimleridir.

Sonuç

Akşemseddin birçok eser kaleme alarak insanlığa faydalı olmuş önemli bir sûfidir. Eserleri içinde bu makalemizde içeriğini incelediğimiz *Risâletü'n-Nuriyye*, Akşemseddin'in ilk yazdığı eser olarak kabul edilmektedir. *Risâletü'n-Nuriyye*'nin orijinali İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı, No:2408 numarada kayıtlı olan 161 varakalık ve her varakta onbir satır olan *Risâletü'n-Nur* adlı eserdir. Arapça kaleme alınmış olan bu eser, Akşemseddin'in kardeşi Hacı Ali tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. *Risâletü'n-Nuriyye* ile ilgili yapılmış en kapsamlı çalışma merhum Ali İhsan Yurt tarafından 1972 yılında, *Fâtih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri* adlı çalışma içinde yer almaktadır.

Risâletü'n-Nuriyye, yaşadığı devirde şöhreti çok yaygınlaşan ve bu sebeple hakkında bazı bühtan ve dedikodular çıkarılan Hacı Bayram ve dervişlerini savunmak maksadıyla yazılmış bir eserdir. Akşemseddin, *Risâletü'n-Nuriyye* adlı eserinde görüşlerini desteklemek için öncelikle *Kur'an* ayetlerine, daha sonra hadislere ve sünnet uygulamalarına, son olarak ta önde gelen sûfi ve din âlimlerinin görüşlerine yer verme metoduna başvurmuştur. Akşemseddin'in *Risâletü'n-Nuriyye* adlı eserindeki görüşlerine göre sûfilerin eleştirildikleri uygulama ve davranışlar şeytandan ve nefisten gelen uygulama ve davranışlar değildir. Akşemseddin'e göre sûfilerin diğer insanlara garip gelen davranışları, diğer insanların *Kur'an* ve Sünnetten uzak olmaları ile ilgilidir. Akşemseddin eserinde takip ettiği metot ile ciddi bir ehli- sünnet ve'l cemaat savunucusu olduğu anlaşılmaktadır. Akşemseddin'in *Risâletü'n-Nuriyye* adlı eserinde, tavvufla ilgili bazı meselelere de ele alınmış, hırka, seyru sulûk, tevâzu v.b. meselelerle ilgili ayrıntılı bilgilere de yer verilmiştir.

Akşemseddin'e göre sûfilerin kalın giysi olan aba, topuklarından aşağı sallanmayan kısa giysiler, uzun tülbentli taçlar ve eski-yamalı elbisler giymeleri *Kur'an* ve sünnete uygun olan davranışlardır ve caizdir. Ayrıca sûfilerin asâ kullanmaları maddi, manevi bir çok fayda sağladığından faydalıdır. Bunun yanında sûfilerin şeyhleri elinden hırka giyip onların elini öperek tarikata girmesi, sahabenin Hz. Muhammed'e tâbi olması gibidir ve sakıncalı değildir. Akşemseddin'e göre sûfilerin iftar yapmadan birkaç gün arka arkaya oruç tutmalarında bir sakınca yoktur. Hz. Muhammed'in bunu yasaklamış olması ümmetine olan şefkati sebebiyledir. Haram olan bir davranış olduğundan değildir.

Akşemseddin'e göre sûfilerin topluca zikir yapmaları, halvete girip çile çıkarmaları, *Kur'an* okurken arada şiirde okumaları, yöneticilerin hediyelerini kabul etmeleri ve abdest alırken başkalarından yardım talep etmeleri caizdir. Çünkü bu davranışlar peygamberimiz tarafından da onaylanmış davranışlardır. Ayrıca sûfilerin cezbelenip, haykırmaları hak bir davranıştır. Zira bu hal ve davranışlar Hz. Muhammed

de görülmüştür. Bu sebeple eleştirilen bu davranışların bâtil olduğunu söylemek yersizdir.

Akşemseddin'e göre sûfilerin rüyada Allah'ı görmeleri mümkündür, fakat bu Allah'ı baş gözleri ile görmeleri anlamına gelmemelidir. Bu görme mecâzi bir görmedir. Fakat Hz. Muhammed Miraç Gecesi'nde Allah'ı beden gözü ile görmüştür. Zira, Akşemseddin'e göre Hz. Muhammed'in organları zaman zaman olağan üstü hallere gâlip gelebilmektedir.

Kaynakça

- Akşemseddin (ty) *Risalet'ün-Nûriyye*, Çev. Akşemseddin'in Kardeşi Hacı Ali. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Kitaplığı, No: 2408.
- Aşkar, Mustafa (2015) *Tasavvuf Tarihi Literatürü*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Attar, Ferideddin (1984) *Tezkiretü'l Evliya*, Haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Ayvansarayî (1375) *Vefâyât-ı Meşâyih*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kitaplığı, No: 2464.
- Cebecioğlu, Ethem (1995) *Akşemseddin, Sahabeden Günümüze Allah Dostları*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Cebecioğlu, Ethem (2001) Akşemseddin'de Bazı Tasavvufi Kavramlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLII.
- Çankaya, Ahmet (2003) *İstanbul'un Manevi Fatih Akşemseddin Hazretleri Tasavvuf ve İstanbul'un Fethi*. Ankara: Akşemseddin Hazretleri Vakfı Yayınları.
- Enîsî (ty) *Menakıb-ı Akşemseddin*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Kitaplığı, No: 4666.
- Gürsoy, Kenan (1998) *Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hacı Hilmi (1979) *Tuhfetü'l Mücahidin*. İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi, No: 2293.
- Kaçalin, Mustafa (1994) *Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Karadeniz, Zeria (1964) *Hasatlar ve San'atlar Velisi Hacı Bayram Velî*. İstanbul: Okat Yayınevi.
- Karaman, Naim M. (1992) *Hz. Akşemseddin Tek Başına Bir Üniversite*. İstanbul: Akşemseddin Vakfı Yayınları.
- Komasyon (1993) *Akşemseddin*. İstanbul: Türkiye Gazetesi Rehber Ansiklopedisi, C. I.
- Komasyon (2009) *Dinî Terimler Sözlüğü*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Lamii, Çelebi (ty) *Nefahatü'l-Üns Tercümesi*. Ankara: TTK. Ktb. No: Y/690.
- Sühreverdi (ty) *Avârifü'l-Maârif*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Kitaplığı, No: 428.
- Taşköprülüzade (ty) *Eş-Şakayiku'n-Numaniyye*. Beyrut: Yayınevi Yok.
- Vassaf, Hüseyin (2006) *Sefine-i Evliya*. Haz. Mehmet Akkuş- A. Yılmaz. İstanbul: Kitabevi Yayınları, C. 2.
- Yiğit, İsmail (2007) *Ömer b. Abdülaziz*. İstanbul: Diyanet İşleri Ansiklopedisi, C. 34.